

L'actualitat a l'aula

Tsunami: de l'emergència a la solidaritat

HOWARD DAVIES/OXFAM INTERNACIONAL

El desastre provocat pel tsunami, a més d'implicar una amenaça immediata per a la vida de les persones, podria deixar més de dos milions de persones en la pobresa.

Aquesta edició de Global Express convida a analitzar la relació entre les conseqüències d'una catàstrofe i la pobresa, i reflexionar sobre els tipus d'ajuda que s'activen per fer front a un desastre.

- ☐ Què va passar?
- ☐ L'escala del desastre augmenta a causa de la pobresa
- ☐ L'acció humanitària: un enfocament des de la vulnerabilitat
- ☐ La reacció internacional
- ☐ Aprofitar l'oportunitat per lluitar contra la pobresa

sumari

Què va passar? Què va passar?

El 26 de desembre del 2004, un terratrèmol de 8,9 graus en l'escala de Richter es va desencadenar a la falla que hi ha just davant l'illa de Sumatra, a Indonèsia. L'epicentre, en ple oceà Índic, va provocar una onada enorme. Aquesta onada, que va superar els 20 metres d'alçada, va arribar a totes les costes del golf de Bengala, així com a la riba índica del continent africà, amb una enorme virulència. La velocitat de l'onada, propera a una mitjana de 800 km/h, va fer que les ones viatgessin en menys de dues hores fins a 1.500 km de l'epicentre.

Les persones més afectades pel terratrèmol més devastador dels darrers 40 anys es troben a l'Índia, Sri Lanka, Indonèsia, Tailàndia, les illes Maldives i Somàlia. Tot i que en menys mesura, altres països també es van veure afectats: Bangla Desh, Malàisia, Myanmar, Somàlia, Kenya, Tanzània, etc.

L'escala del desastre augmenta a causa de la pobresa

Les catàstrofes són naturals però els desastres no, i no haurien de ser vistos com el resultat inevitable d'una catàstrofe. Les catàstrofes afecten les persones de manera diferent dins les societats i poden tenir un impacte molt diferent depenent de la societat o del país que afectin.

Perquè una catàstrofe es converteixi en desastre ha d'afectar persones vulnerables. Si les persones poden reduir el seu grau de vulnerabilitat, les catàstrofes no tenen per què produir inevitablement un desastre. Amb tot, els factors que fan que algunes poblacions siguin més vulnerables que altres són rarament analitzats i les causes d'aquesta vulnerabilitat rarament solucionades.

- **Catàstrofe:** esdeveniment extrem (natural o humà) que pot afectar un lloc determinat en un moment determinat, amb més o menys intensitat, i que actua com a detonant d'una crisi. Les catàstrofes poden ser naturals, com els terratrèmols, les inundacions, les secades, etc., o causades per la mà de l'home, com els conflictes armats o les intoxicacions.
- **Desastre:** greu pertorbació del funcionament de la societat, que causa àmplies pèrdues humanes, materials o mediambientals, que excedeixen la capacitat de la societat afectada per afrontar-la utilitzant només els recursos propis. Les conseqüències dels desastres es poden plasmar en diferents fenòmens com la fam, les epidèmies, l'èxode de població, etc.
- **Vulnerabilitat:** és el nivell de risc que afronta una família o un individu de perdre la vida, els béns i propietats o el mitjà de subsistència davant una possible catàstrofe. El grau de vulnerabilitat d'un grup és el determinant principal que una catàstrofe natural o humana pugui desencadenar un desastre.

La vulnerabilitat està determinada per dos factors claus:

- l'exposició física a les catàstrofes (risc),
- l'accés limitat als recursos: la pobresa d'ingressos i reserves,

la inseguretat del mitjà de subsistència i la indefensió o desprotecció personal.

Analitzar la vulnerabilitat permet analitzar la realitat amb visió estructural i no tan sols conjuntural, i respondre a les causes profundes de la crisi.

En el cas del sud-est asiàtic, l'exposició física a les catàstrofes (risc) provocades per terratrèmols és molt elevada. Aquesta regió està situada en una zona de risc de moviments sísmics, però tot i així no hi ha cap sistema d'alerta de terratrèmols. Mentrestant, països com el Japó i els EUA, que també estan situats en zones de risc, tenen uns sofisticats sistemes de detecció de terratrèmols.

Justament poques setmanes després del desastre, i tal com estava previst, es va celebrar la Cimera Mundial sobre Reducció de Catàstrofes a Kobe (Japó), que va tenir com a referent principal la catàstrofe ocorreguda a l'Índic. En aquesta cimera es va proposar desenvolupar amb màxima urgència a la zona afectada un sistema d'alerta de terratrèmols.

"Establir un sistema d'alerta a l'oceà Índic, després de la catàstrofe del tsunami del 26 de desembre, és el mínim que es pot fer, però a més cal posar la prevenció de desastres en el primer pla de l'agenda internacional".

JORDI CARDONA

Representant d'Intermón Oxfam a la Cimera Mundial sobre Reducció de Catàstrofes que es va celebrar entre el 18 i el 22 de gener a Kobe (Japó).

En l'última dècada els desastres d'origen natural han afectat 211 milions de persones cada any. Al voltant del 98% de les víctimes mortals s'han produït als països del Sud.

El sisme submarí va colpejar algunes de les zones més pobres dels països afectats. A la zona més afectada d'Aceh, a Indonèsia, només hi havia un hospital; gairebé el 40 % dels habitants no tenien cap mena d'accés als serveis de salut; el 49% no tenia accés a l'aigua potable, i les infraestructures es mantenien amb penes i treballs. Això era abans del sisme submarí.

Fins i tot en àrees no particularment pobres segons els estàndards del Sud asiàtic, el sisme submarí ha afectat un gran nombre de persones que ja vivien en una pobresa extrema. A Tamil Nadu, tot i no ser dels estats més pobres de l'Índia, més del 21% de la població no tenia accés a aigua potable abans del desastre.

"Viure en cases mal construïdes, no tenir atenció sanitària ni bones comunicacions marquen la diferència entre perdre la vida o els mitjans de subsistència en una catàstrofe, o no perdre'ls. Per això cal que els governs accelerin el compliment dels Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni per a la reducció de la pobresa".

JORDI CARDONA, representant d'Intermón Oxfam a la Cimera Mundial sobre Reducció de Catàstrofes que es va celebrar entre el 18 i el 22 de gener a Kobe (Japó).

L'acció humanitària: un enfocament des de la vulnerabilitat

El grau de desenvolupament d'un país i el seu nivell de pobresa són la clau per a la coordinació de la resposta humanitària a una catàstrofe en les primeres 48 hores d'actuació. En les primeres 48 o 72 hores, la tasca clau és fer un primer estudi d'avaluació per determinar l'abast de la catàstrofe i les necessitats que s'han d'atendre de manera més urgent. Així mateix, cal detectar quines altres organitzacions humanitàries estan actuant a la zona afectada, per tal que hi hagi una coordinació efectiva. Els criteris de "repartiment de la feina" entre les diferents organitzacions depenen de l'especialitat de cada organització i dels recursos disponibles.

En la resposta humanitària es distingeixen tres nivells d'intervenció:

Ajuda d'emergència: consisteix en una ajuda "de socors" destinada a la provisió gratuïta de béns i serveis. Aquesta ajuda

s'activa des dels dies immediatament posteriors a la crisi i es pot prolongar durant 6 o 12 mesos.

Ajuda humanitària: a més de l'ajuda a l'emergència, inclou operacions prolongades d'atenció a refugiats i desplaçats, programes de preparació i prevenció per a la reducció de la vulnerabilitat i programes de rehabilitació i reconstrucció.

Acció humanitària: es planteja des d'una perspectiva més global, adreçada a actuar sobre la vulnerabilitat mitjançant un enfocament de drets dins el dret a la vida i a la seguretat. Des d'aquesta perspectiva més àmplia, a més d'atendre l'emergència s'activen accions destinades a eradicar les causes estructurals que produeixen la vulnerabilitat (pobresa). Així, a més de l'ajuda humanitària, l'acció humanitària inclou accions destinades a la protecció de drets, accions de testimoni i denúncia, accions d'incidència política i de comunicació.

La resposta de la comunitat internacional: emergència i reconstrucció

Les principals **ONG** presents a la zona afectada pel tsunami van començar a treballar de manera immediata, proporcionant queviures, aigua potable, aixopluc i objectes de primera necessitat als centenars de milers de persones afectades per la catàstrofe.

La resposta de la **ciutadania** tampoc no es va fer esperar. Les donacions mitjançant les ONG no han parat d'augmentar. Els **governos** donants han promès aportar més de 5.000 milions de dòlars, que cobririen tant la fase d'emergència com la reconstrucció posterior. Però aquestes promeses encara s'han de concretar. Nacions Unides ha sol·licitat 977 milions de dòlars per a una primera fase, que arribaria fins al juny, dels quals, un mes després, els governs només n'havien desemborsat 450. Les promeses, fins ara, només cobreixen 923 dels 977 milions de dòlars sol·licitats.

A més del retard i l'incompliment en el desemborsament de les donacions compromeses pels governs, el comportament dels governs donants en crisis passades suggereix un altre perill. L'extrema generositat mostrada en la resposta al sisme submarí de l'Índic pot amenaçar els fons necessaris per a les **altres 14 grans crisis humanitàries obertes en el món**. Entre aquestes crisis hi ha els conflictes del Sudan, del nord d'Uganda

o de la República Democràtica del Congo, on més de 3 milions i mig de persones han perdut la vida com a resultat directe o indirecte del conflicte armat des del 1998.

Igualment important és el fet que l'ajuda proporcionada després del sisme submarí sigui genuïnament 'nova', és a dir, que **aquesta ajuda no sigui 'reciclada'** d'altres compromisos anteriors, ni provingui de les partides pressupostàries que es dedicarien a l'ajuda humanitària o de desenvolupament en altres llocs del món.

A **Bam (Iràn)**, un cop ha desaparegut l'atenció mediàtica, només s'ha construït el 5% dels habitatges planificats. En paraules del governador Ali-Mohamad Rafizadeh l'11 de gener del 2005, fins ara la seva ciutat ha rebut 55 milions de dòlars dels 120 que es van prometre quan l'atenció internacional estava centrada en el desastre.

Protegint a qui ho necessita

Tota l'ajuda humanitària ha de ser distribuïda sobre la base d'avaluacions imparcials, d'acord amb els principis humanitaris d'humanitat i neutralitat.

- NNUU i els governs donants haurien de parlar especial atenció a les necessitats dels **grups minoritaris, dels pobles indígenes, dels membres de grups d'oposició, i de les persones de castes inferiors, i haurien de garantir que rebin l'ajuda que necessitin sense cap tipus de discriminació**. Altres persones que sovint tenen dificultats per rebre l'ajuda distribuïda –incloent-hi **nens i dones** en situació vulnerable i **treballadors immigrants**– no han de ser exclosos.
- Tampoc no podem oblidar que alguns supervivents necessiten més que ajuda física. Els **desplaçats** voldran tornar per reconstruir les seves llars i els seus mitjans de subsistència, alguns potser en un futur molt proper. D'acord amb el dret internacional dels refugiats, tots els moviments de persones han de ser voluntaris i s'han de dur a terme amb seguretat i amb dignitat.

- En altres crisis, la vulnerabilitat i la dislocació econòmica dels desplaçats han contribuït a **incrementar l'explotació de menors, el tràfic il·legal de dones i nens, i el comerç sexual** (per a aquells que no tenen altra alternativa econòmica). NNUU hauria d'explicar com s'enfrontaran a aquests problemes, així com a una probable propagació del VIH / sida i altres malalties de transmissió sexual.
- Malgrat el sisme submarí, **aconseguir una pau duradora a Aceh i a Sri Lanka** continua sent difícil. Tant els governs com les altres parts en conflicte tenen l'obligació de protegir els necessitats, així com a tots els civils, i permetre'ls l'accés a l'ajuda humanitària que puguin necessitar. La seguretat de l'accés no s'ha de basar en l'ús d'escortes armades per a la distribució d'ajuda, sinó en aconseguir un alto el foc immediat allà on sigui necessari.

“Reconstrucció plus”

La reconstrucció ha d'anar més enllà de la simple recreació de la situació existent abans del sisme submarí. L'objectiu ha de ser una **'reconstrucció plus'**, **adreçada específicament a la reducció definitiva de la pobresa, a la garantia de la sostenibilitat mediambiental i a la reducció de la vulnerabilitat davant possibles futurs desastres.**

- La posada en pràctica d'aquest principi no té per què esperar que la resposta a l'emergència s'hagi acabat. **Donar feina a les persones afectades en la construcció de refugis i altres tasques humanitàries** els pot ajudar a reconstruir els seus mitjans de subsistència. Una feina humanitària de qualitat i l'inici de la 'reconstrucció plus' haurien d'anar junts. Aquest imperatiu no està recollit en la Crida Urgent feta per NNUU, en la qual, per exemple, es destina només un 1,4% del pressupost a la reconstrucció dels sectors de l'agricultura i la pesca.

- **Els mitjans de subsistència dels pescadors, dels petits agricultors, dels artesans, així com altres sectors productius,** han estat devastats pel sisme. Els plans de reconstrucció haurien de donar suport a la recuperació de tots els sectors afectats i, tal com passa amb l'ajuda humanitària, evitar discriminacions de qualsevol tipus.
- La major part de les zones costaneres afectades acollien petites comunitats pesqueres i assentaments indígenes amb uns títols legals de **propietat de les terres** poc clars. S'hauria de permetre que aquests grups reconstruïssin les seves vides a les terres en què han viscut fins ara.
- En particular a Sri Lanka i a les Maldives, gran part de la gent necessitada depèn del **turisme**. Tant els governs com els negocis locals i els operadors turístics haurien de treballar junts per assegurar que el sector turístic es recupera al més ràpidament possible.

Alleujament del deute per a la reconstrucció

L'alleujament del deute a alguns dels països afectats pel sisme submarí tindria el potencial d'alliberar milions de dòlars per a la reconstrucció. Això hauria de constituir una prioritat, sempre que tots els fons alliberats en aquest procés siguin destinats íntegrament a la 'reconstrucció plus' i a la reducció de la pobresa.

En la reunió del Club de París celebrada el 12 de gener, els creditors es van oferir a **congelar els pagaments de devolució del deute** als països damnificats pel sisme. Però el Club de París no va aconseguir anar més enllà d'una suspensió temporal dels pagaments. Els seus membres haurien d'encarregar urgentment una avaluació que determini el nivell de deute sostenible després del sisme en cadascun dels països endeutats.

Aquesta avaluació ha de ser independent i transparent. Els resultats d'aquesta avaluació haurien de dur a la **condonació de la part de deute** que estigui per damunt del nivell considerat sostenible, sempre que els fons alliberats es destinin a la 'reconstrucció plus' i a la reducció de la pobresa, i que tant la decisió com el procés siguin transparents per als creditors i per als habitants dels països afectats. Aquesta condonació hauria de ser negociada entre els creditors i cadascun dels països afectats, i els creditors no haurien d'insistir, com sol passar, en establir condicions l'objectiu de les quals sigui un avanç més gran en la liberalització econòmica d'aquests països, com per exemple l'aixecament de les mesures protectores de les produccions nacionals d'arròs.

Aixecament de les barreres comercials

Un altre aspecte que facilitaria els esforços de la reconstrucció seria que tant des de la Unió Europea com des dels EUA s'impulsés una **millora en l'accés als seus mercats de les exportacions provinents dels països afectats**, en particular les de confecció i calçat esportiu, vitals per a l'economia de la

zona. Un increment de les exportacions podria generar desenes de milers de llocs de treball, augmentar els ingressos i generar les divises que els països afectats necessiten per a importacions essencials i per a l'enorme repte de la reconstrucció.

La resposta local: el futur a les seves mans...

- A **Krueng Raya**, un poble situat a 45 minuts a l'oest de Banda Aceh (**Indonèsia**), la gent està construint el futur amb les seves mans. Cinc dies després del tsunami, van començar a reconstruir les cases. Entre la runa i la destrucció provocada pel desastre del 26 de desembre han buscat eines, fusta, plàstic i altres materials per construir els llocs en què s'allotjaran en els pròxims mesos i, potser, fins i tot anys. "No volíem viure en tendes de campanya i quedar-nos asseguts esperant que arribés l'ajuda", explica l'alcalde d'aquest poble pesquer. Ell ha cedit les seves terres perquè la gent s'hi pugui instal·lar. "Estem acostumats a treballar i a viure amb dignitat, i aquí estem treballant molt", afegeix.

Krueng Raya és a prop del mar, i quan el tsunami va arribar la majoria de la gent va poder córrer cap a les zones altes i salvar-se. Ara, 3.500 persones s'han real·lotjat en aquestes zones i hi estan construint cases per poder continuar la vida. Alguns han aconseguit reprendre petits negocis com la venda de fruites.

- Els habitants de la costa de Colachel, al districte de Kanyakumari (**Índia**), han notat els efectes de les poderoses onades del tsunami de diferents maneres. Mentre que alguns han perdut els éssers estimats, altres han perdut la casa. Molts han perdut el mitjà de subsistència, els vallams (barques tradicionals de pescadors fetes amb quatre troncs), les canoes, els catamarans i les barques motoritzades.

"En aquesta zona teníem 350 barques motoritzades, però ara ja no en podem fer servir cap", diu l'Stanley, del poble de Chinnamutton, assenyalant les barques empeses costa amunt per les onades.

La Federació de les Societats de Pescadors del Sud de l'Índia (SIFFS), amb el suport d'Oxfam Internacional, ha emprès un programa d'ajuda amb l'objectiu de restablir els mitjans de subsistència dels afectats. El pla preveu la reparació de 1.600 vallams i de 4.500 catamarans que pertanyen als pobres pescadors d'alguns dels pobles afectats, entre els quals es troben els més devastats: Muttom i Chinnamuttom.

Aprofitar el moment per lluitar contra la pobresa

Hi ha el perill que l'extraordinari flux de solidaritat internacional que s'ha viscut des del 26 de desembre s'evapori un cop el sisme submarí hagi desaparegut dels informatius. Ara es presenta una oportunitat única per tal que els governs, aprofitant aquest moment, facin del 2005 l'any en què s'estableixin plans eficaços per assolir els **Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni**.

Abans del sisme submarí, aquest ja era un repte per als governs, en els mesos previs a la cimera que se celebrarà a Nova York el setembre del 2005. La resposta sense precedents que ha tingut aquesta catàstrofe és una mostra que només és una qüestió de voluntat la que impedeix als governs reduir substancialment la pobresa i les malalties que maten 30.000 persones cada dia al món.

Per complir aquest repte l'any 2005:

- **Els governs dels països desenvolupats haurien de proporcionar de manera immediata almenys 50.000 milions de dòlars en ajuda al desenvolupament**, que se sumarien als pressupostos de cooperació ja existents. Alhora, haurien de fixar un calendari, enviat formalment a l'OCDE, on estableixin el procés per aconseguir que la seva Ajuda Oficial al Desenvolupament arribi al 0,7% del PIB l'any 2010¹. Aprofitant el debat sobre la composició del Consell de Seguretat que tindrà lloc enguany, s'hauria d'acordar que cap país desenvolupat pugui optar a un seient permanent o semipermanent en aquest òrgan fins que no hagi establert formalment el calendari esmentat.
- **Els creditors han de garantir que l'acord sobre alleujament del deute per als països afectats pel sisme submarí no es**

farà a costa de mesures a favor d'altres països pobres endeutats. Els serveis del deute de més de 100 milions de dòlars diaris són un gran obstacle per a la reducció de la pobresa mundial. Els ministres d'Economia del G7, que es reuniran a principi de febrer, han d'acordar la condonació del 100% del deute dels Països Menys Avançats, de manera que els ajudin a assolir els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni. Per a altres països endeutats s'haurien de renegociar els terminis de devolució.

- Els governs s'haurien de preparar per concloure la Ronda de Comerç de Doha l'any 2006 –basant-se en els resultats de la reunió ministerial que tindrà lloc a Hong Kong el desembre del 2005. Aquest procés hauria de concloure amb noves regles **per al comerç internacional** que: (a) posin fi al dumping provocat per les exportacions subsidiades dels països rics; (b) garanteixin que els països menys desenvolupats tindran el poder de decidir el ritme i l'escala amb què obriran els seus mercats, i (c) posin fi a la discriminació dels països rics davant els productes provinents dels països pobres.
- **Els governs han d'intentar protegir els civils atrapats en totes les crisis humanitàries**, acceptant durant la cimera de NNUU del setembre la seva 'Responsabilitat de Protegir' els civils en qualsevol lloc del món; fent pressió a favor de l'adopció d'un Tractat Internacional Sobre Comerç d'Armes, i finançant totalment totes i cadascuna de les Cridres Humanitàries de NNUU.

Aquest dossier ha estat elaborat a partir dels documents següents:

- **Aprender las Lecciones del Tsunami - Un mes después.**

Butlletí extern d'Oxfam Internacional (25/01/2005).

http://www.intermonoxfam.org/cms/HTML/espanol/1379/dc010205_tsunami_un_mes_después%20.pdf

- **Maremoto en el Sudeste Asiático: Tres semanas después.**

Nota informativa. Intermón Oxfam (14/01/2005)

http://www.intermonoxfam.org/cms/HTML/espanol/377/ni180105_Maremoto2_esp.pdf

- **Maremoto en el Sudeste Asiático: Retos tras la Conferencia de Yakarta.**

Nota informativa. Intermón Oxfam (10/01/2005)

http://www.intermonoxfam.org/cms/HTML/espanol/377/ni100105_Maremoto_esp.pdf

¹ Fins ara només cinc països han complert aquest compromís: Holanda, Suècia, Noruega, Dinamarca i Luxemburg. El Regne Unit ha promès arribar al 0,4% l'any 2006, però actualment només dona el 0,27%. Els EUA només hi destinen el 0,1%, i Espanya el 0,3%. Com a objectiu intermedi, el Govern espanyol s'ha compromès a arribar al 0,5% l'any 2008.

Per saber-ne més...

Per saber-ne més...

Llibres

La realidad de la ayuda 2003-2004

Informe Intermón Oxfam

La acció humanitària en la cooperació espanyola (nov. 2003).

Document d'IO, disponible en format PDF.

http://www.intermonoxfam.org/cms/HTML/espanol/868/Accion_%20humanitaria_cooperacion_espaoola.pdf

Pàgines web:

Pàgines web:

Organismes internacionals:

<http://www.un.org/spanish/>

En anglès:

<http://www.reliefweb.int>

<http://ochaonline.un.org/>

ONGD:

<http://www.intermonoxfam.org>

<http://www.cruzroja.es/>

<http://www.msf.es>

Altres:

<http://www.ub.es/solidaritat/observatori/esp/dossiers/tsunami/tsunami.htm>

Visita la nostra web
i descarrega el
global express!

www.IntermonOxfam.org/educar/global

Mitjans de comunicació:

Mitjans de comunicació:

BBC Mundo.com: El desastre en Asia

<http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/specials/2004/maremoto/default.stm>

El Mundo.es: Asia bajo el Tsunami

http://www.el-mundo.es/fotografia/2004/12/maremotos_especial/

La Vanguardia.es: Monográfico maremoto universal

<http://www.lavanguardia.es/public/web/51172971666.html>

Global Express pretén generar preguntes entre els alumnes i les alumnes sobre el que expliquen els mitjans de comunicació. Es tracta de promoure una visió crítica de la realitat que els permeti comprendre l'estat del món i, en especial, la situació del món en desenvolupament.

Global Express és una iniciativa de: Centrum voor Mondiaal Onderwijs (Holanda), Curriculum Development Unit (Irlanda), Centro Educazione Mondialità (Itàlia) i Intermón Oxfam (Espanya).
Global Express està finançat per l'AECI